

TỔNG ĐIỀU TRA CƠ SỞ KINH TẾ, HÀNH CHÍNH, SỰ NGHIỆP LẦN THỨ 3: THUẬN LỢI VÀ KHÓ KHĂN

Nguyễn Thị Liên^(*)

Cuộc Tổng điều tra cơ sở kinh tế hành chính, sự nghiệp (CSKTHCSN) lần thứ 3 đã được tiến hành trên phạm vi cả nước vào thời điểm 1/7/2007. Mục đích tổng điều tra nhằm đánh giá một cách toàn diện thực trạng khu vực kinh tế phi nông nghiệp của nước ta, bao gồm các doanh nghiệp, các cơ sở sản xuất kinh doanh cá thể, các cơ quan hành chính nhà nước, tổ chức, đảng, đoàn thể, tổ chức xã hội, xã hội nghề nghiệp, các đơn vị sự nghiệp, gọi chung là các cơ sở kinh tế. Kết quả tổng điều tra sẽ phản ánh mức độ tập trung các cơ sở kinh tế, tập trung lực lượng lao động, sự phát triển của các ngành kinh tế trên từng vùng, từng tỉnh, từng quận/huyện, xã/phường. Riêng về lực lượng lao động, chỉ có qua cuộc tổng điều tra này mới có được một bức tranh đồng bộ tại cùng một thời điểm về lao động hiện đang làm việc trong nền kinh tế (khu vực phi nông nghiệp) với các phân tổ theo giới, theo trình độ đào tạo, theo độ tuổi. Ngoài ra, kết quả tổng điều tra còn cho biết những thông tin quan trọng như độ tuổi, giới tính, dân tộc, trình độ chuyên môn được đào tạo, ... của đội ngũ lãnh đạo các cơ quan, đoàn thể, các doanh nghiệp, các tổ chức kinh tế xã hội khác.

Trong cuộc tổng điều tra lần này, ngoài những thông tin cơ bản để đảm bảo tính so sánh với 2 kỳ tổng điều tra trước (1995 và 2005), còn thu thập thêm thông tin về các

mô hình tổ chức kinh tế tập trung như các khu công nghiệp, khu chế xuất, khu công nghệ cao, các cụm công nghiệp, làng nghề truyền thống ở khu vực thành thị (làng nghề truyền thống ở khu vực nông thôn đã điều tra trong tổng điều tra nông thôn nông nghiệp năm 2006) nhằm xem xét mức độ hấp dẫn, hiệu quả hoạt động của các mô hình mới này và mức độ khôi phục phát triển các ngành nghề truyền thống.

Các đại biểu tham dự lớp tập huấn nghiệp vụ TĐT tại TP. Thái Nguyên chuẩn bị đi thực tế tại địa bàn

Đối với ngành Thống kê, kết quả Tổng điều tra CSKTHCSN sẽ cung cấp dữ liệu để tính toán các chỉ tiêu thống kê theo đúng phạm vi địa bàn (tỉnh/thành phố, huyện/quận..), cung cấp dàn mẫu cho các cuộc điều tra chọn mẫu. Có thể nói, từ số liệu tổng điều tra dân số sẽ vẽ được bản đồ về phân bố dân cư trên phạm vi cả nước, thì từ số liệu tổng điều tra cơ sở kinh tế sẽ vẽ được bản đồ về sự phân bố các cơ sở kinh tế và lực lượng lao động trên toàn lãnh thổ.

(*) Nguyên Vụ trưởng Vụ TK TMDVGC, Nguyên Tổ trưởng Tổ Thường trực Trung ương TĐT 2007

Những thông tin rất giá trị này sẽ giúp cho Đảng, Nhà nước, các Bộ, ngành, Cơ quan chính quyền, tổ chức đảng đoàn thể các cấp, các nhà đầu tư, các doanh nghiệp và nhiều đối tượng sử dụng khác trong việc hoạch định chính sách phát triển ngành nghề sản xuất kinh doanh, xây dựng cơ sở hạ tầng, quản lý xã hội....

Đây là một cuộc tổng điều tra lớn do Tổng cục Thống kê tiến hành định kỳ 5 năm/lần. Cũng tương tự như các nước đang phát triển khác, việc tiến hành cuộc tổng điều tra cơ sở kinh tế theo chu kỳ 5 năm 1 lần là rất cần thiết và phù hợp để phản ánh sự thay đổi chung của nền kinh tế và phục vụ một số mục đích thống kê. Đối với các nước, loại tổng điều tra này đã được tiến hành rất nhiều lần, còn ở nước ta, đây mới là lần thứ 3, chính vì vậy sau mỗi lần tổng điều tra, không thể thiếu được việc nhìn nhận, đánh giá lại toàn bộ quá trình triển khai để rút ra những bài học kinh nghiệm hữu ích cho những lần sau. Dưới đây là một số nét khái quát về những thuận lợi, khó khăn trong quá trình tiến hành từ cuộc Tổng điều tra này:

Về thuận lợi

So với 2 cuộc tổng điều tra trước, lần tổng điều tra này có một số thuận lợi cơ bản, đó là:

Với qui định 5 năm tiến hành tổng điều tra một lần (đã ghi trong định hướng phát triển ngành và đã được Chính phủ phê duyệt), việc chuẩn bị cho cuộc điều tra đã chủ động hơn, thời gian chuẩn bị dài hơn (đã có hơn 1 năm cho công tác này). Các văn bản pháp lý cho tổng điều tra như quyết định, tổng dự toán kinh phí được phê duyệt

sớm hơn. Đó là cơ sở chắc chắn để thực hiện các công việc tiếp theo.

Với kinh nghiệm, bài học thu được từ hai lần tổng điều tra trước, những kiến thức được bổ sung qua nghiên cứu khảo sát, hội thảo, trao đổi kinh nghiệm với chuyên gia, tài liệu nước ngoài; kết quả khảo sát thực tế tình hình hiện tại, rút kinh nghiệm từ điều tra thí điểm, phương án, kế hoạch, các qui trình tổ chức điều tra được xây dựng tương đối tốt. Tổng điều tra đã sử dụng các khái niệm định nghĩa, danh mục chuẩn, đảm bảo so sánh quốc tế, đồng thời đưa được những nội dung thông tin mới của giai đoạn phát triển kinh tế hiện nay.

Công tác xây dựng phương án, kế hoạch tốt là một nửa thành công nhưng việc tổ chức, giám sát thực hiện đúng phương án kế hoạch cũng không kém phần quan trọng. Cho đến thời điểm này có thể nhận thấy tổng điều tra lần này đã làm tương đối tốt hai công tác trên. Bộ máy tổ chức thực hiện cuộc tổng điều tra đã được thành lập ở Trung ương (Ban chỉ đạo Tổng điều tra CSKTHCSN Trung ương và ở các Bộ điều tra riêng (Bộ Công an và Bộ Quốc phòng)), các tỉnh/thành phố, các huyện/quận với sự tham gia của lãnh đạo chính quyền và hoạt động khá hiệu quả. Đây là lần thứ 3 tiến hành loại tổng điều tra này, vì thế người chịu trách nhiệm tổ chức điều tra, các cơ quan ban ngành, cơ quan chính quyền các cấp và ngay cả đối tượng điều tra đã có nhận thức, nhận dạng đầy đủ, cụ thể hơn về loại tổng điều tra này và đã có sự phối hợp tích cực hơn.

Mặc dù còn rất nhiều khó khăn nhưng cuộc tổng điều tra đã nhận được kinh phí cơ bản để đảm bảo cho công tác chuyên môn nghiệp vụ. Đặc biệt, chi phí trang bị được

tăng cường cho giám sát viên (cặp tài liệu, tiền điện thoại), điều tra viên (mũ, phù hiệu,...) đã góp phần động viên họ trong công việc.

Cuộc tổng điều tra đã huy động hàng nghìn điều tra viên, đội trưởng, giám sát viên các cấp tham gia. Công tác phổ biến phương án, tập huấn cho đội ngũ tham gia triển khai điều tra, từ các Ban chỉ đạo các Bộ, các địa phương đến điều tra viên đóng vai trò rất quan trọng, vì đây chính là lực lượng trực tiếp quyết định chất lượng điều tra. Công tác tập huấn được tiến hành khá bài bản, có nhiều cải tiến, có tổ chức thực hành, tập trung vào những nội dung thiết thực cho từng loại đối tượng. Tài liệu hướng dẫn tuy còn hơi chậm nhưng khá đầy đủ, biên soạn dễ hiểu.

Công tác chỉ đạo cũng được tiến hành nghiêm túc. Các đợt kiểm tra, giám sát của Ban chỉ đạo các cấp, giám sát viên Trung ương đã kịp thời uốn nắn và tháo gỡ những khó khăn vướng mắc phát sinh trong quá trình triển khai.

VỀ KHÓ KHĂN

Tổng điều tra cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp tuy phạm vi không lớn bằng các cuộc Tổng điều tra dân số và Tổng điều tra nông thôn, nông nghiệp và thủy sản, tuy nhiên, lại đa dạng hơn về đối tượng, phức tạp hơn về nội dung.

Phạm vi địa lý của cuộc tổng điều tra là cả nước, nhưng tập trung hơn ở các vùng thành thị; đặc biệt thời gian 1 tháng (kể từ 1/7) dành cho việc thu thập số liệu lại đúng vào mùa mưa, bão nên công việc này gặp không ít khó khăn. Đối tượng điều tra lại rất đa dạng, khó tiếp cận. Đơn vị điều tra không đồng nhất, từ các tổng công ty, công ty, nhà

máy xí nghiệp lớn đến các hộ kinh doanh cá thể chỉ có một lao động; từ cơ quan quản lý nhà nước, đến các tổ chức xã hội nghề nghiệp, đơn vị hoạt động tôn giáo như nhà thờ đền chùa, từ trường đại học đến lớp mẫu giáo, từ bệnh viện lớn đến phòng khám bệnh...nếu có địa điểm hoạt động riêng biệt thì đều xác định là một đơn vị điều tra. Nội dung điều tra tuy không quá phức tạp, nhiều loại phiếu thu thập thông tin với nhiều câu hỏi khác nhau. Trong 10 phiếu thu thập thông tin đều có những câu hỏi đòi hỏi điều tra viên phải có kỹ năng nhất định và phải có sự hợp tác tốt của người trả lời.

Tuy nhiên, đội ngũ điều tra viên tham gia tổng điều tra còn nhiều hạn chế, trình độ điều tra viên không đồng đều giữa các xã/phường, quận huyện, tỉnh thành phố. Xét trên mặt bằng chung, điều tra viên, giám sát viên thiếu tính chuyên nghiệp, hầu hết là những người kiêm nhiệm nhiều việc khác, vì thế nên họ bị hạn chế về thời gian tham gia điều tra, hiểu biết nghiệp vụ, kỹ năng điều tra, về tuổi tác, thậm chí về sức khỏe...

Về kinh phí, trong tình trạng chung của các cuộc tổng điều tra khác, mặc dù đã được cải thiện hơn nhưng kinh phí cũng còn rất hạn hẹp, còn nhiều vướng mắc về chế độ chi tiêu. Hơn nữa, thời gian xây dựng định mức kinh phí cho cuộc tổng điều tra này lại là thời gian đang chờ đợi thay đổi một số chế độ chính sách chung. Việc Bộ Tài chính kiểm soát chi tiêu là cần thiết, tuy nhiên cần cải tiến biện pháp quản lý, giao trách nhiệm đầy đủ hơn cho Cơ quan tổ chức điều tra thay cho cách xét duyệt các định mức quá chi tiết đến từng công việc mang tính chuyên môn nghiệp vụ, gây ảnh hưởng đến tiến độ, tính chủ động công việc của Cơ quan điều tra, làm khó cho việc điều

hành, tuyển dụng, thanh toán và động viên điều tra viên

Về tổ chức chỉ đạo, theo quyết định của Thủ tướng Chính phủ, nhìn chung Ban chỉ đạo TĐT các cấp đã quan tâm nhiều hơn đến triển khai tổng điều tra. Tuy nhiên, không tránh khỏi nhiều nơi, nhiều lúc, cuộc điều tra còn bị xem nhẹ, coi như trách nhiệm riêng của ngành Thống kê; sự phối hợp tác trong tổ chức điều tra và cả trong cung cấp thông tin khi ở vị trí là đơn vị điều tra cũng chưa tích cực hoặc mang tính hình thức. Yếu tố này cũng thể hiện rõ qua những kết quả đã đạt được: ở những nơi xảy ra tình trạng như trên thì ngành Thống kê rất vất vả mà chất lượng điều tra không cao, ngược lại, những nơi công tác điều tra thực sự được quan tâm thì công việc tiến hành trôi chảy, chất lượng tốt. Công tác kiểm tra, giám sát cũng cần được thực hiện một cách nghiêm túc, đồng đều hơn.

Về chuyên môn nghiệp vụ, ngoài những ưu điểm nêu trên, phương án và các phiếu thu thập thông tin vẫn còn có những khái niệm định nghĩa chưa rõ ràng, gây tranh cãi, khó giải thích. Cuộc tổng điều tra lần này tiến hành đúng vào thời điểm triển khai thực hiện Hệ thống ngành kinh tế quốc dân mới, do đó việc đánh mã ngành kinh tế quốc dân gặp rất nhiều khó khăn.

Vấn đề khai thác hiệu quả kết quả tổng điều tra cũng là một hạn chế của hai lần tổng điều tra trước. Vì thế lần này việc hướng dẫn sử dụng, giới thiệu kết quả tổng điều tra, đặc biệt các ấn phẩm theo chuyên đề cần được tăng cường (ví dụ chuyên đề số liệu, phân tích đặc điểm của từng khu vực SXKD, lực lượng lao động trong từng

loại hình tổ chức, phân tích giới, độ tuổi trong lực lượng lao động...).

Tuy nhiên, đến thời điểm này, có thể khẳng định cuộc tổng điều tra đã thành công. Theo quyết định của Thủ tướng, số liệu tổng hợp nhanh kết quả Tổng điều tra đã được công bố trong tháng 12/2007 (tại cuộc họp báo về số liệu năm 2007 và kết quả một số cuộc điều tra lớn do TCTK tổ chức). Tiếp theo, khâu nhập tin, chuẩn bị tổng hợp kết quả chính thức của cuộc tổng điều tra đang được tích cực chuẩn bị. Theo kế hoạch, kết quả chính thức với những phân tổ phong phú sẽ được biên soạn, công bố vào cuối quý 2/2008 và cơ sở dữ liệu chi tiết sẽ được xây dựng đáp ứng tốt nhất cho yêu cầu của người sử dụng. Cũng theo dự kiến kế hoạch, dữ liệu tổng điều tra của một số tỉnh thành phố sẽ được trình bày thí điểm bằng công nghệ bản đồ địa lý (GIS) để giúp người sử dụng có cái nhìn trực quan hơn về sự phân bố các cơ sở kinh tế và lực lượng lao động trên các địa bàn.

Thành công cuộc tổng điều tra này là sự nỗ lực của toàn Ngành Thống kê, sự phối hợp chặt chẽ của các Bộ, ngành, đặc biệt là Bộ Công an, Bộ Quốc phòng, các Cơ quan chính quyền và các Sở ngành của 64 tỉnh/thành phố. Đây cũng là kết quả của sự tham gia nhiệt tình, khắc phục nhiều khó khăn vất vả của độ ngũ điều tra viên, giám sát viên. Số liệu nhanh, số liệu chính thức về kết quả tổng điều tra cơ sở kinh tế, hành chính, sự nghiệp chắc chắn là những thông tin rất giá trị cho Đảng, Nhà nước, các Bộ ngành quản lý, các doanh nghiệp sử dụng trong việc xây dựng kế hoạch, chính sách, phát triển sản xuất kinh doanh, đặc biệt là các chính sách đào tạo, phát triển nguồn nhân lực cho nền kinh tế□